TA’LIM MUASSASASI FAOLIYATINI BAHOLAŞ VA TA’LIM SIFATINI MONITORING QILIŞ

Sapayeva Dinaraxon Ruslanovna,
Urganç şahar RANÇ universiteti magistranti
DOI: 10.67620/yoshlarvailm.0340031

Annotatsiya. Ta’lim muassasalari faoliyatini baholaş va ta’lim sifatini monitoring qiliş tizimini yaratiş hamda uning samaradorligini ta’minlaş Özbekistonda keng kölamli islohotlarga qaramay dolzarb muammo bölib qolmoqda. Ta’lim sifatini ta’minlaş milliy agentligining taşkil etilişi va yangi baholaş mexanizmlarining joriy etilişi davlat siyosatining ustuvor yönalişi ekanligini körsatadi. Uşbu tadqiqotning maqsadi Özbekistonda ta’lim muassasasi faoliyatini baholaş va ta’lim sifatini monitoring qiliş böyiça mavjud ilmiy adabiyotlar va milliy amaliyotni tizimli tahlil qilişdan iborat. Tadqiqot Google Sçolar, Scopus, Web of Science, Lex.uz va ÖzA kabi ma’lumotlar bazalaridan foydalangan holda, 2020-2025-yillar oraliğida naşr etilgan 25 ta tegişli manbani öz içiga olgan tizimli adabiyot şarhi usulini qölladi. Tahlil natijalariga köra, yangi baholaş tizimi joriy etilgan 3 434 ta maktabda öquvçilarning özlaştiriş körsatkiçlari 53 foizdan 72 foizgaça oşganligi qayd etildi. Yuqori natijalarga erişgan 275 ta maktab pedagog jamoalariga 40 foizgaça ustamalar tölanmoqda. Özbekistonning 2022-yildan boşlab PISA kabi xalqaro tadqiqotlarda iştirok etişi va umumiy örta ta’lim maktablarini 4 ta asosiy yönaliş böyiça 100 ballik tizimda baholaş tizimining joriy etilişi global standartlarga intilişni va sifatni kompleks baholaşga sodiqlikni körsatadi. Xulosa qilib aytganda, topilmalar Özbekiston ta’lim sohasida milliy islohotlar va yangi baholaş mexanizmlari orqali erişilgan yutuqlarni ta’kidlab, ta’lim sifatini oşirişda doimiy monitoring va baholaşning amaliy ahamiyatini körsatadi.

Kalit sözlar: ta’lim sifati, ta’lim monitoringi, ta’limni baholaş, milliy islohotlar, özbekiston, akkreditatsiya, pisa.

Аннотация. Несмотря на масштабные реформы в Узбекистане, создание и обеспечение эффективности системы оценки деятельности образовательных учреждений и мониторинга качества образования остается актуальной проблемой. Создание Национального агентства по обеспечению качества образования и внедрение новых механизмов оценки подчеркивают приоритетность этого направления в государственной политике. Целью данного исследования является систематический анализ существующей научной литературы и национальной практики по оценке деятельности образовательных учреждений и мониторингу качества образования в Узбекистане. В исследовании использовался метод систематического обзора литературы с использованием таких баз данных, как Google Scholar, Scopus, Web of Science, Lex.uz и ÖzA, и было включено 25 соответствующих источников, опубликованных в период с 2020 по 2025 год.

Анализ показал, что внедрение новых систем оценки в 3 434 школах привело к значительному повышению успеваемости учащихся с 53% до 72%. Кроме того, педагогический персонал в 275 школах с высокими результатами получил надбавки до 40%. Участие Узбекистана в международных исследованиях, таких как PISA, с 2022 года и внедрение 100-балльной системы оценки общеобразовательных школ по четырем основным направлениям демонстрируют приверженность мировым стандартам и комплексной оценке качества. В заключение, полученные результаты подчеркивают прогресс, достигнутый в сфере образования Узбекистана благодаря национальным реформам и новым механизмам оценки, а также практическую значимость постоянного мониторинга и оценки для повышения качества образования.

Ключевые слова: качество образования, мониторинг образования, оценка образования, национальные реформы, узбекистан, аккредитация, pisa.

Abstract. Despite extensive reforms in Uzbekistan, establishing and ensuring the effectiveness of the system for evaluating educational institutions and monitoring quality remains a pressing issue. The establishment of the National Agency for Quality Assurance in Education and the introduction of new assessment mechanisms highlight the government's priority in this area. The aim of this study is to systematically analyze existing scientific literature and national practices concerning the evaluation of educational institution activities and the monitoring of educational quality in Uzbekistan. The study employed a systematic literature review approach, utilizing databases such as Google Scholar, Scopus, Web of Science, Lex.uz, and ÖzA, and included 25 relevant sources published between 2020 and 2025. The analysis revealed that new assessment systems in 3,434 schools led to a significant increase in student achievement from 53% to 72%. Furthermore, pedagogical staff in 275 high-performing schools received up to 40% bonuses. Uzbekistan's participation in international studies like PISA since 2022 and the implementation of a 100-point evaluation system for general secondary schools across four key areas demonstrate a commitment to global standards and comprehensive quality assessment. In conclusion, the findings highlight the progress made in Uzbekistan's education sector through national reforms and new evaluation mechanisms, underscoring the practical significance of continuous monitoring and assessment for improving educational quality.

Keywords: educational quality, education monitoring, education evaluation, national reforms, uzbekistan, accreditation, pisa.

Kiriş

Ta'lim sifatini ta'minlaş va takomillaştiriş davlat siyosatining ustuvor yönalişi hisoblanadi. Prezident Farmoni bilan Ta'lim sifatini ta'minlaş milliy agentligi taşkil etilişi hamda ta'lim muassasalari faoliyatini baholaş va monitoring qilişning yangi mexanizmlari joriy etilişi muhim islohotlardandir. Yangi baholaş tizimi joriy etilgan maktablarda özlaştiriş körsatkiçlari sezilarli darajada oşganligi va yuqori natijalar

uçun ustamalar berilişi tizim samaradorligidan dalolat beradi. Özbekistonning PISA kabi xalqaro tadqiqotlarda iştiroki global standartlarga intilişni aks ettirib, raqamli texnologiyalar ham sifatni baholaşda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Biroq, keng kölamli islohotlarga qaramay, ta'lim muassasalari faoliyatini baholaş va sifat monitoringi tizimini yaratiş hamda uning samaradorligini ta'minlaş dolzarb muammo bölib qolmoqda. Mavjud tadqiqotlar ta'lim sifatini monitoring qiliş mexanizmlari, xalqaro standartlar va innovatsion yondaşuvlar kabi ayrim jihatlarni örgangan bölsa-da, milliy islohotlar kontekstida ta'lim muassasasi faoliyatini baholaş va sifat monitoringining nazariy asoslari, metodologiyasi hamda natijalarini takomillaştiriş böyiça kompleks yondaşuv yetarliça örganilmagan.

Uşbu tadqiqot Özbekistonda ta'lim muassasasi faoliyatini baholaş va sifat monitoringining nazariy-amaliy jihatlarini tahlil qiliş, sifatni ta'minlaş mexanizmlarini takomillaştiriş böyiça tavsiyalar işlab çiqişni maqsad qilgan. Tadqiqot doirasida quyidagi savollarga javob izlanadi:

TS1: Baholaş va sifat monitoringining asosiy tamoyillari va metodologiyalari qanday?

TS2: Milliy va xalqaro tajribalar qanday uyğunlaştirilmoqda?

TS3: Baholaş natijalaridan ta'lim jarayonini takomillaştirişda qanday mexanizmlar orqali foydalaniş mumkin?

Adabiyotlar tahlili

Ta'lim muassasasi faoliyatini baholaş va ta'lim sifatini monitoring qiliş böyiça ilmiy adabiyotlar tahlili şuni körsatadiki, uşbu sohada keng qamrovli tadqiqotlar olib borilgan. Oliy ta'limda sifatni ta'minlaş va baholaşning innovatsion mexanizmlari, şuningdek, içki sifatni ta'minlaş tizimini rivojlantiriş masalalari çuqur örganilgan. Xolmatova (2022) ta'lim sifatini baholaşning nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilgan. Umumiy örta ta'lim maktablarida sifatni baholaşning zamonaviy yondaşuvlari hamda mezonlari va körsatkiçlari muhim tadqiqot obyekti bölgan. Khan va Ali (2023) ta'lim muassasalarida sifat menejmenti tizimlarining samaradorligini baholaşga e'tibor qaratgan.

Ta'lim sifatini monitoring qiliş mexanizmlari turli darajalar, jumladan, oliy ta'lim va maktabgaça ta'lim muassasalari misolida örganilgan. Eşonqulov (2020) maktab ta'limida öqitiş sifatini monitoring qilişning didaktik asoslarini yoritgan. Xalqaro tajribalarni örganiş va ularni milliy tizimga integratsiya qiliş masalasi Karimova (2022) hamda Abduqodirov va Xodjayev (2021) işlarida keng muhokama qilingan. Oliy ta'lim muassasalari reytingini baholaşda xalqaro tajribalar va sifatni ta'minlaşda global istiqbollar ham tahlil etilgan, rivojlanayotgan mamlakatlardagi monitoring tizimlari uçun asoslar taklif etilgan.

Raqamli texnologiyalarning ta'lim sifatini baholaşdagi örni va imkoniyatlari Xolmatov (2022) hamda Zhang va Wang (2022) tomonidan atrofliça körsatib berilgan. Pedagog kadrlar malakasini oşiriş tizimida ta'lim sifatini baholaşning dolzarb masalalari

va kasbiy ta’limda kompetensiyaviy yondaşuvning ahamiyati ham tadqiqotçilar e’tiboridan çetda qolmagan. Biroq, mavjud adabiyotlarda milliy islohotlar kontekstida baholaş va monitoring natijalaridan ta’lim jarayonini takomillaştiriş mexanizmlarini tizimli ravişda boğlaşga qaratilgan kompleks yondaşuvlar yetarli darajada yoritilmagan.

Tadqiqot metodologiyasi

Uşbu adabiyot şarhi ta’lim muassasalari faoliyatini baholaş va ta’lim sifatini monitoring qilişga oid mavjud ilmiy manbalarni tizimli tahlil qilişga qaratilgan. Tadqiqot uçun Google Scholar, Scopus, Web of Science, Lex.uz va ÖzA kabi ma’lumotlar bazalaridan foydalanildi. Qidiruv “ta’lim sifati”, “ta’lim monitoring”, “ta’limni baholaş”, “quality assurance education” kabi kalit sözlar yordamida amalga oşirildi. Tahlilga 2020-yildan 2025-yilgaça bölgan davrda naşr etilgan manbalar kiritildi.

Kiritiş mezonlari:

Ta’lim muassasalari faoliyatini baholaş va sifat monitoringiga bağişlangan, 2020-yildan keyin çop etilgan ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar, davlat hujjatlari va rasmiy hisobotlar.

Çiqariş mezonlari:

Mavzuga aloqador bölmagan, 2020-yilgaça naşr etilgan, takroriy yoki işonçsiz manbalar tahlildan çiqarildi.

Dastlabki qidiruvda 120 dan ortiq manba topildi. Dublikatlar çiqarilgaç va dastlabki saralaşdan söng 50 ta manba qoldi. Töliq matnli tahlil va mezonlarga muvofiqlik asosida 23 ta manba yakuniy tahlilga kiritildi.

Tahlil va natijalar

Ilmiy adabiyotlar tahlili ta’lim muassasalari faoliyatini baholaş va ta’lim sifatini monitoring qilişning nazariy-metodologik asoslari, innovatsion mexanizmlari hamda içki sifatni ta’minlaş tizimini rivojlantiriş masalalari çuqur örganilganligini körsatdi. Oliy ta’limda sifatni ta’minlaş va baholaşning innovatsion mexanizmlari hamda umumiy örta ta’lim maktablarida sifatni baholaşning zamonaviy yondaşuvlari va mezonlari örganilgan. Ta’lim sifatini monitoring qiliş mexanizmlari oliy ta’lim va maktabgaça ta’lim muassasalari misolida tahlil qilingan bölib, maktab ta’limida öqitiş sifatini monitoring qilişning didaktik asoslari ham yoritilgan.

Özbekistonda ta’lim sifatini ta’minlaş böyiça keng kölamli islohotlar amalga oşirilmoqda. Özbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni bilan Ta’lim sifatini ta’minlaş milliy agentligi taşkil etilib, ta’lim taşkilotlarida kompleks va maxsus davlat akkreditatsiyasi, şuningdek, navbatdan taşqari örganişlar orqali taşqi sifat nazoratini amalga oşiruvçi vakolatli organ sifatida faoliyat yuritmoqda. Yangi baholaş tizimi joriy etilgan 3 434 ta maktabda öquvçilarning özlaştiriş körsatkiçlari 53 foizdan 72 foizgaça sezilarli darajada oşganligi qayd etilgan. Yuqori natijalarga erişgan 275 ta maktab pedagog jamoalariga 40 foizgaça ustamalar tölanmoqda. 2022-yildan boşlab Özbekiston PISA kabi xalqaro tadqiqotlarda iştirok etib kelmoqda, bu esa global standartlarga intilişni aks ettiradi.

Umumiy örta ta’lim maktablari faoliyatini baholaş 100 ballik tizimda 4 ta asosiy

yönaliş böyiça amalga oşiriladi. 1-jadvalda uşbu baholaşning asosiy mezonlari va ularga ajratilgan ballar keltirilgan.

1-jadval

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarini baholashning asosiy mezonlari

Baholash yo‘nalishi	Ball	Asosiy ko‘rsatkichlar
Baholashning yangi tartibi	25	Targ‘ibot stendlarining mavjudligi, BSB topshiriqlarining mezon asosida tekshirilishi
Baholash ishlarining to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilganligi	25	CHSB yig‘majildlarining yuritilishi, natijalarning haqqoniyligi, “e-Maktab”dan foydalanish
Uslubiy birlashmalar va loyiha ishlari	20	BSB tahlillari xulosalari, tavsiyalar, o‘quvchilarning loyiha ishlarini baholash
So‘rovnomalar	30	Ota-onalar, o‘qituvchilar va o‘quvchilar bilan tushuntirish ishlari va so‘rovnomalar

Raqamli texnologiyalar ta’lim sifatini baholaşda muhim ahamiyat kasb etib, ulardan foydalaniş imkoniyatlari örganilmoqda. Xalqaro tajribalarni örganiş va ularni milliy tizimga integratsiya qiliş masalasi ham dolzarb bölib, ta’lim sifatini baholaşda xalqaro standartlar va milliy tizimning uyğunligi tadqiq qilingan. Xalqaro miqyosda oliy ta’limda sifatni ta’minlaşning global istiqbollari va ta’lim muassasalarida sifat menejmenti tizimlarining samaradorligi tadqiq qilingan. Navoiy viloyatida “mezonlarga asoslangan baholaş tizimi” 367 ta umumta’lim maktabining 55 foizida qöllanilmoqda va 2026/2027 öquv yilidan boşlab yana 51 ta maktabda joriy etilişi rejalaştirilgan. Uşbu tahlil ta’lim sifatini baholaş va monitoring qiliş böyiça milliy va xalqaro yondaşuvlarning tizimli tatbiq etilayotganini körsatadi.

Muhokama

Uşbu tadqiqot ta’lim muassasalari faoliyatini baholaş va ta’lim sifatini monitoring qilişning Özbekistondagi milliy islohotlar kontekstidagi ahamiyatini tasdiqladi. Ta’lim sifatini ta’minlaş milliy agentligining taşkil etilişi hamda yangi baholaş mexanizmlarining joriy etilişi ta’lim sifatini oşirişga qaratilgan tizimli yondaşuvdan dalolat beradi. Öquvçilarning özlaştiriş körsatkiçlarining sezilarli darajada oşişi va yuqori natijalar uçun ustamalar berilişi tizimning dastlabki samaradorligini körsatadi.

Topilmalarimiz mavjud adabiyotlar bilan uyğunlik kasb etadi. Ğulomov va Maxmudov tomonidan oliy ta’limdagi innovatsion mexanizmlar hamda Qurbonova tomonidan içki sifatni ta’minlaş tizimini rivojlantiriş böyiça olib borilgan tadqiqotlar umumiy sifatni oşirişga qaratilgan sa’y-harakatlar bilan mos keladi. Karimova va Abduqodirov Xodjayev tomonidan xalqaro standartlarni milliy tizimga integratsiya qiliş böyiça ilgari surilgan ğoyalar Özbekistonning PISA kabi xalqaro tadqiqotlarda iştirok etişi bilan amaliy tasdiğini topadi. Raqamli texnologiyalarning baholaşdagi örni Xolmatov va Zhang Wang işlarida yoritilganidek, milliy tizimda ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Biroq, milliy baholaş tizimining 100 ballik mezonlari va bevosita rağbatlantiriş

mexanizmlari mavjud adabiyotlarda umumiy nazariy yondaşuvlardan farqli ölaroq, amaliyotga yönaltirilgan noyob jihatlarni namoyiş etadi. Bu, Khan va Ali tomonidan sifat menejmenti tizimlarining samaradorligini baholaşga qaratilgan tadqiqotlardan köra, aniqroq, siyosatga asoslangan yondaşuvni aks ettiradi.

Uşbu tadqiqotning çeklovlari şundaki, u asosan dastlabki bosqiçdagi siyosat hujjatlari va hisobotlarga tayanadi. Tizimning uzoq muddatli ta'siri, barqarorligi va rağbatlantiriş mexanizmlarining kutilmagan oqibatlari qöşimça empirik tadqiqotlarni talab qiladi. Kelajakdagi tadqiqotlar pedagogik amaliyotlarga ta'sir, manfaatdor tomonlarning tizimga munosabati va xalqaro standartlarni milliy kontekstga integratsiya qilişdagi qiyinçiliklarni örganişi mumkin.

Xulosa

Uşbu tadqiqot ta'lim muassasalari faoliyatini baholaş va sifat monitoringining nazariy-metodologik asoslari hamda Özbekistondagi amaliy islohotlarni çuqur tahlil qildi. Mavjud baholaş tizimlari öquvçilar özlaştirişini sezilarli darajada oşirib, pedagoglarni rağbatlantirişda samarali ekanligi isbotlandi. Ta'lim sifatini yanada takomillaştiriş maqsadida baholaş mezonlarini yanada optimallaştiriş, raqamli platformalardan foydalanişni kengaytiriş, xalqaro standartlarga muvofiqlikni kuçaytiriş hamda pedagoglarning malakasini uzluksiz oşiriş tavsiya etiladi. Bu ta'lim jarayonida şaffoflik va natijadorlikni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Özbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim sifatini ta'minlaş va ta'lim xizmatlari körsatiş tizimini takomillaştiriş böyiça qöşimça çora-tadbirlar töğrisida"gi farmoni. 2025.
2. Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta'minlaşda ijobiy natijalar körsatayotgan umumiy örta ta'lim maktablari rahbariyati hamda öqituvçilariga ustama beriş tartibini joriy etiş çora-tadbirlari töğrisida"gi qarori. 2024.
3. Xudoyqulov Ş. M. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini monitoring qiliş mexanizmlarini takomillaştiriş (PhD dissertatsiyasi avtoreferati), 2020.
4. Karimova G. A. Ta'lim sifatini baholaşda xalqaro standartlar va milliy tizimning uyğunligi. Ilm sarçaşmalari, 2022.
5. Abdullayeva N. M. Maktabgaça ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini monitoring qilişning pedagogik asoslari. Pedagogik mahorat, 2021.
6. Ğulomov S. S., Maxmudov N. A. Oliy ta'limda sifatni ta'minlaş va baholaşning innovatsion mexanizmlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2023.
7. Xolmatov F. X. Ta'lim sifatini baholaşda raqamli texnologiyalardan foydalaniş imkoniyatlari. Fan va texnologiyalar taraqqiyoti, 2022.
8. Raxmatullayeva M. N. Pedagogik kadrlar malakasini oşiriş tizimida ta'lim sifatini baholaşning dolzarb masalalari. Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar, 2021.
9. Qurbonova D. R. Oliy ta'lim muassasalarida içki sifatni ta'minlaş tizimini

rivojlantiriş. Özbekiston Milliy universiteti xabarlari, 2021.

10. Xolmatova M. A. Oliy ta'lim sifatini baholaşning nazariy-metodologik asoslari. Pedagogika va psixologiya, 2022.

11. Abduqodirov A. A., Xodjayev B. X. Ta'lim sifatini baholaşda xalqaro tajribalar va ularni Özbekistonda qöllaş imkoniyatlari. Xalq ta'limi, 2021.

12. Mirzayeva D. M. Umumta'lim maktablarida ta'lim sifatini baholaşning zamonaviy yondaşuvlari. Maktab va hayot, 2023.

13. Xolmatov A. A., Qodirov D. A. Oliy ta'lim muassasalari reytingini baholaşda xalqaro tajribalar. Oliy ta'lim, 2020.

14. Törayeva Z. A. Umumiy örta ta'lim maktablarida ta'lim sifatini baholaşning mezonlari va körsatkiçlari. Xalq ta'limi, 2023.

15. Saidov N. A. Kasbiy ta'lim sifatini baholaşda kompetensiyaviy yondaşuvning ahamiyati. Kasb-hunar ta'limi, 2022.

16. Eşonqulov S. R. Maktab ta'limida öqitiş sifatini monitoring qilişning didaktik asoslari. Pedagogika, 2020.

17. Van der Wende M. C., Van Vught F. A. Quality Assurance in Higher Education: A Global Perspective. In The Palgrave Handbook of International Higher Education Policy. Palgrave Macmillan, 2021.

18. Zhang L., Wang Y. The Role of Digital Technologies in Enhancing Quality Assurance in Education. Education and Information Technologies, (2022).

19. Khan M. S., Ali A. R. Evaluating the effectiveness of quality management systems in educational institutions. International Journal of Educational Management, 2023.

20. Akpan S. N., Effiong O. E. A Framework for Monitoring and Evaluating Educational Quality in Developing Countries. Journal of Education and Practice, 2020.